

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ СЕМЕНА КУЗНЕЦЯ

Проректор з спеціально-методичної роботи
Каріна Нісманішкіло

Демографія

робоча програма навчальної дисципліни

Галузь знань 23 "Соціальна робота"
Спеціальність 232 "Соціальне забезпечення"
Освітній рівень перший (бакалаврський) рівень
Освітня програма Управління соціальною сферою

Статус дисципліни обов'язкова
Мова викладання, навчання та оцінювання українська

Завідувач кафедри
соціальної економіки

Галина НАЗАРОВА

Харків
2021

ЗАТВЕРДЖЕНО
на засіданні кафедри *соціальної економіки*
Протокол № 2 від 07.09.2021 р.

Розробники:
Іванісов Олег Вікторович, к.е.н., доц. кафедри соціальної економіки

**Лист оновлення та перезатвердження
робочої програми навчальної дисципліни**

Навчальний рік	Дата засідання кафедри – розробника РПНД	Номер протоколу	Підпис завідувача кафедри

Анотація навчальної дисципліни

У суспільстві всі процеси взаємопов'язані. Демографічні процеси розвиваються під впливом інших процесів: соціальних, економічних, політичних та інших. У свою чергу, і демографічні процеси впливають на хід всіх інших суспільних процесів. Наприклад, низький рівень народжуваності призводить до підвищення відсоткової частини пенсіонерів у суспільстві і до загострення проблеми "батьків і дітей". Коливання рівня народжуваності через певний час виявляється у відповідних коливаннях рівня зайнятості на ринку праці, рівня злочинності, конкурсів між абітурієнтами під час вступу до навчальних закладів тощо.

Раціональне використання методології демографії на управлінському рівні дозволяє ефективно проводити соціальний моніторинг розвитку території різного рівня, модулювати розвиток соціально-демографічних, етнічних та соціально-професійних груп населення, корегувати дані соціологічних досліджень та їх результатів.

Мета навчальної дисципліни: формування у студентів системи знань та комплексу компетентностей щодо: вивчення законів природнього відтворення населення, ознайомлення з базовими основами демографії, уявлення про головні демографічні закономірності та концепції, виявлення особливостей територіальної специфіки народонаселення, визначення сучасних тенденцій розвитку демографічних процесів та особливостей політики народонаселення у світі та Україні, вивчення основ соціально-демографічного прогнозування.

Курс	2
Семестр	3
Кількість кредитів ECTS	4
Форма підсумкового контролю	Іспит

Структурно-логічна схема вивчення навчальної дисципліни:

Попередні дисципліни	Наступні дисципліни
Інформатика	Людський розвиток
Прикладна математика	Менеджмент
Соціальна та економічна історія України	Економіка праці та соціально-трудова відносини
Соціальна статистика	Основи соціальної політики
Соціологія	Соціальна психологія
	Ринок праці та зайнятість населення

Компетентності та результати навчання за дисципліною

Компетентності	Результати навчання
ЗК 3. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.	РН 3. Застосовувати методи збору інформації: аналіз документів, опитування та спостереження.
ЗК 3. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях. ЗК 5. Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності.	РН 10. Визначати умови соціально-економічної підтримки різних категорій населення. РН 13. Аналізувати та оцінювати рівень матеріально-економічного захисту різних категорій населення.

Програма навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Теоретичні аспекти та основні категорії демографії

Тема 1. Предмет, завдання і методи демографії

1.1. Історія становлення демографії. Природа виникнення поняття "демографія". Основні категорії науки.

1.2. Предмет демографії. Закони природного відтворення населення. Сутність та значення предмета дисципліни. Якісні характеристики міграції та відтворення населення.

1.3. Завдання демографії. Головні завдання демографії як науки та сфери практичної діяльності. Вивчення тенденцій та факторів демографічних процесів. Розроблення демографічних прогнозів. Розроблення напрямків демографічної політики.

1.4. Основні методи дисципліни. Статистичні методи: вибірковий та індексний методи, метод середніх показників, табличний метод. Математичні методи: ймовірні таблиці смертності, демографічні прогнози. Соціологічні методи: аналіз демографічної поведінки.

1.5. Спеціалізація усередині демографії. Сфери застосування демографії. Демографічна статистика. Історична демографія. Економічна демографія. Соціологічна демографія.

Тема 2. Джерела інформації про населення і демографічні процеси

2.1. Переписи населення. Визначення перепису населення. Основні джерела інформації в демографії. Основні принципи сучасного перепису населення. Загальність охоплення населення, серед якого проводиться перепис. Періодичність (або регулярність) проведення переписів населення. Безвідносність цілей перепису населення до яких-небудь конкретних приватних інтересів держави. Проведення перепису населення за єдиною програмою і єдиними правилами на всій території, охопленій переписом. Індивідуальність реєстрації. Безпосереднє отримання інформації у населення. Анонімність інформації. Принцип самовизначення. Одномоментність перепису.

2.2. *Історія переписів населення у світі.* Переписи населення у Стародавньому Китаї, Японії, Єгипті, Месопотамії, Іудеї, в містах Стародавньої Греції і в Римі. Переписи населення в країнах Західної Європи та Росії. Сучасні переписи населення у світі. Переписи населення в Україні.

2.3. *Програма перепису населення.* Сутність та значення програми перепису населення. Структура програми перепису населення.

2.4. *Правова основа перепису населення.* Основні нормативні акти у сфері перепису населення у світі. Основні нормативні акти у сфері перепису населення в Україні.

2.5. *Критичний момент перепису населення.* Сутність та значення критичного моменту перепису населення.

2.6. *Категорії населення, що враховуються під час переписів.* Терміни проведення перепису населення. Наявне населення. Постійне населення. Балансова залежність між постійним та наявним населенням. Юридичне населення. Приписне населення.

2.7. *Масово-роз'яснювальна робота серед населення.* Сутність та значення масово-роз'яснювальної роботи.

2.8. *Поточний статистичний облік подій природного руху населення.* Статистичний облік народжуваності, смертності, шлюбів та розлучень. Поточний статистичний облік подій природного руху населення у світі. Поточний статистичний облік подій природного руху населення в Україні.

2.9. *Поточні реєстри (списки, картотеки) населення.* Сутність та значення поточних реєстрів населення. Структура поточних реєстрів населення. Формування поточних реєстрів населення у світі. Формування поточних реєстрів населення в Україні.

2.10. *Вибіркові та спеціальні обстеження.* Сутність та значення вибірових обстежень. Сутність та значення спеціальних обстежень. Порівняльна характеристика вибірових та спеціальних обстежень. Використання вибірових та спеціальних обстежень.

Тема 3. Чисельність та структура населення

3.1. *Чисельність населення.* Сутність та значення категорії "населення". Депопуляція населення.

3.2. *Структура населення за статтю.* Відсоткова доля населення певної статі в загальній чисельності населення. Співвідношення чисельності населення однієї статі із чисельністю населення протилежної статі. Структура населення України за статтю та структура розміщення населення України. Співвідношення статі серед новонароджених (біологічна константа). Статеві відмінності в смертності. Статеві відмінності в інтенсивності міграції населення.

3.3. *Вікова структура населення.* Вікова акумуляція.

3.4. *Статеві-вікові піраміди.* Сутність та значення статеві-вікових пірамід. Структура статеві-вікових пірамід. Статеві-вікові піраміди України.

3.5. *Зв'язок вікової структури з режимом відтворення населення.* Примітивний тип відтворення населення. Стаціонарний тип відтворення населення. Регресивний тип відтворення населення.

3.6. *Демографічне старіння населення.* Сутність та значення демографічного старіння населення. Джерела демографічного старіння населення. Індекс демографічного старіння населення України.

3.7. *Шлюбна структура населення.* Сутність категорії "шлюб". Значення шлюбної структури населення. Шлюбно-вікова структура.

3.8. *Методи реального та умовного покоління.* Сутність категорії "покоління". Значення методу реального покоління. Значення методу умовного покоління. Позитивні та негативні

наслідки методів реального та умовного поколінь. Сутність категорії "когорта". Шлюбна когорта. Когорта мігрантів.

3.9. *Сімейна структура населення.* Сутність та значення категорії "сім'я". Сімейна структура населення. Середній розмір сім'ї. Повна та неповна сім'я. Проста та складна сім'я. Функції сім'ї. Сімейна група. Фактори зміни середнього розміру та структури сім'ї.

3.10. *Сім'я та домогосподарство.* Сутність категорії "домогосподарство". Зв'язок сім'ї та домогосподарства. Облік домогосподарств. Структура домогосподарства. Тенденції розвитку домогосподарств у сучасних умовах становлення економіки України.

Тема 4. Природний рух населення та його показники

4.1. *Показники оцінки природного руху населення.* Сутність та значення природного руху населення. Структура природного руху населення. Якісна та кількісна оцінка природного руху населення. Загальні коефіцієнти природного руху населення. Коефіцієнт народжуваності. Коефіцієнт смертності. Коефіцієнт природного приросту. Коефіцієнт шлюбності. Коефіцієнт розведення. Спеціальний коефіцієнт народжуваності. Загальний коефіцієнт народжуваності. Взаємозв'язок між спеціальним та загальним коефіцієнтом народжуваності. Сутність, значення та структура таблиць народжуваності. Загальний коефіцієнт шлюбності. Спеціальний коефіцієнт шлюбності. Чистий спеціальний коефіцієнт шлюбності. Обмежений спеціальний коефіцієнт шлюбності. Спеціальний коефіцієнт розлучення. Коефіцієнт розлучення в репродуктивному віці. Коефіцієнт нестійкості шлюбів. Коефіцієнт нестійкості шлюбів для різних вікових груп. Часткові коефіцієнти смертності населення. Ендогенні фактори смертності. Екзогенні фактори смертності.

4.2. *Сучасні тенденції природного руху населення.* Характеристика природного руху населення в Україні. Характеристика природного руху міського населення в Україні. Характеристика природного руху сільського населення в Україні. Характеристика шлюбної структури населення в Україні. Характеристика структури розлучень в Україні. Характеристика кількості померлих в Україні в перинатальному періоді. Характеристика розподілу померлих дітей віком до 1 року в Україні за окремими причинами смерті. Характеристика розподілу померлих в Україні за окремими причинами смерті.

Змістовий модуль 2. Основні напрями демографічної політики

Тема 5. Механічний рух населення та його показники

5.1. *Сутність та класифікація механічного руху населення.* Сутність категорії "міграція населення". Соціально-економічні функції міграції населення. Позитивні та негативні наслідки міграції населення. Структура міграції населення. Потенційна стадія. Стадія міграції. Адаптація мігрантів. Зовнішня та внутрішня міграція. Еміграція та імміграція. Міграція сільського та міського населення. Характеристика міграції міського населення в Україні. Характеристика міграції сільського населення в Україні. Організована та неорганізована міграція населення. Індивідуальна міграція населення. Добровільна та примусова міграція населення. Безповоротна міграція населення. Тимчасова міграція населення. Сезонна міграція населення. Міграція в курортні зони. Маятникова міграція. Соціально-економічні причини міграції. Політичні причини міграції. Військові причини міграції.

5.2. *Теорія міграційного процесу.* Сутність та значення теорії міграційного процесу. Складові теорії міграційного процесу. Основні завдання теорії міграційного процесу. Основні проблеми удосконалення територіального перерозподілу населення. Концептуальні підходи до теорії міграційного процесу.

5.3. *Показники оцінки механічного руху населення.* Абсолютні показники міграції населення. Демографічні баланси чисельності населення. Сутність та значення методу внутрішньорічного обороту. Сутність та значення методу міжпереписного обороту. Аналіз джерел формування структури міграції населення. Розподільні баланси міграції і природного приросту населення. Відносні показники міграції населення. Загальні коефіцієнти міграції населення. Коефіцієнт прибуття. Коефіцієнт вибуття. Коефіцієнт міграції. Коефіцієнт економічності міграції. Коефіцієнт інтенсивності міграційного обороту. Часткові коефіцієнти міграції.

5.4. *Ефективність міграції населення.* Демографічна ефективність міграції населення. Статистична ефективність міграції населення. Соціальна ефективність міграції населення. Географічна ефективність міграції населення. Економічна ефективність міграції населення.

Тема 6. Відтворення населення та його показники

6.1. *Сутність та значення відтворення населення.* Визначення поняття "відтворення населення". Класифікація відтворення населення. Відтворення населення за статтю. Відтворення населення за віком. Відтворення населення за соціальними групами. Відтворення населення за національностями. Відтворення населення за сімейним станом. Відтворення населення за розміщенням на території і місцем проживанням. Відтворення населення за освітою. Відтворення населення за освітою. Відтворення населення за професійно-кваліфікаційними ознаками. Історичні типи відтворення населення. Звужене відтворення. Просте відтворення. Розширене відтворення. Когортний аналіз як засіб характеристики типів відтворення населення. Основні критерії оцінки відтворення населення. Динаміка населення. Інтенсивність демографічних процесів. Заміщення одних поколінь іншими. Особливості відтворення населення в сучасних умовах. Основні проблеми відтворення населення у світі та Україні. Вплив основних демографічних показників на рівень відтворення населення в Україні.

6.2. *Показники оцінки відтворення населення.* Абсолютний приріст. Середній абсолютний приріст. Темп росту населення. Коефіцієнт росту населення. Темп приросту населення. Коефіцієнт приросту населення. Базисні темпи росту населення. Базисні темпи приросту населення. Середній темп росту. Середній темп приросту населення. Абсолютне значення 1 % приросту. Коефіцієнт інтенсивності зміни абсолютного приросту населення. Коефіцієнт інтенсивності зміни природного приросту. Коефіцієнт живучості або індекс Покровського-Пірля. Коефіцієнт природного приросту. Показник обороту населення. Коефіцієнт економічності.

Тема 7. Демографічне прогнозування

7.1. *Сутність демографічного прогнозування.* Характеристика понять "передбачення" і "прогнозування". Визначення поняття "демографічний прогноз" та прогноз-застереження. Класифікація методів демографічного прогнозування. Просте прогнозування. Організаційні заміни. Оптимізація. Комплексне моделювання. Достовірність демографічного прогнозу. Зв'язок демографічного прогнозування з закономірностями розвитку населення та обліком головних тенденцій відтворення населення в історичній перспективі. Гіпотеза про незмінний спостережуваний або передбачуваний коефіцієнт приросту населення. Прогноз майбутнього складу населення за віком та статтю. Сутність та значення методу вікового пересування. Гіпотеза незмінного режиму відтворення населення та гіпотеза про вірогідні зміни рівнів народжуваності і смертності. Характеристика точності сучасного демографічного прогнозування. Прогнозування державних заходів щодо соціального забезпечення. Прогнозування числа пенсіонерів, їх сімейного стану, здоров'я. Прогнозуванні показників, що характеризують сімейну структуру населення. Роль демографічного прогнозування в розробці

стратегії розвитку суспільства. Демографічні прогнози ООН. Сутність та значення поняття "технологічне прогнозування". Прогнози демографічного розвитку України.

7.2. *Розроблення гіпотез про вірогідні зміни демографічних тенденцій у прогнозному періоді.* Об'єктивні закони росту населення. Вірогідні тенденції рівнів шлюбності, народжуваності і смертності, міграції населення. Гіпотетичні таблиці смертності. Характеристика коефіцієнта існування. Таблиці смертності Коула та Демені. Типові таблиці смертності за окремими причинами смертності. Характеристика розподілу померлих в Україні за окремими причинами смерті. Зв'язок точності прогнозу з якістю гіпотези про демографічний розвиток.

7.3. *Демографічний прогноз для України до 2050 року.* Структура демографічного прогнозу для України до 2050 року. Постановка завдання демографічного прогнозу для України. Сценарії демографічного прогнозу для України до 2050 року. Сценарії з нульовою нетто міграцією. Сценарії з незмінною чисельністю населення впродовж усього періоду 2000-2050 років. Сценарії із чисельністю населення, що росте. Гіпотеза зміни народжуваності населення України до 2050 року. Причини зниження рівня народжуваності у світі та Україні. Гіпотеза зміни рівня смертності населення України до 2050 року. Причини підвищення рівня смертності у світі та Україні. Напрямки щодо підвищення рівня народжуваності та зменшення рівня смертності в Україні.

Тема 8. Демографічна політика

8.1. *Сутність та значення демографічної політики.* Визначення поняття "демографічна політика". Мета, завдання, об'єкт та суб'єкт демографічної політики. Політика народонаселення. Основні сфери політики народонаселення. Основні напрями демографічної політики. Основні заходи демографічної політики. Економічні заходи. Адміністративно-правові заходи. Виховні і пропагандистські заходи. Визначення ефективності демографічної політики.

8.2. *Індекс розвитку людського потенціалу.* Сутність та значення індексу розвитку людського потенціалу. Концепція розвитку людського потенціалу. Основні принципи концепції розвитку людського потенціалу. Продуктивність. Рівність. Стійкість. Розширення можливостей. Показники оцінки індексу розвитку людського потенціалу. Показник довголіття. Показник досягнутого рівня освіти.

8.3. *Досвід здійснення демографічної політики в зарубіжних країнах.* Характеристика досвіду здійснення демографічної політики в східно-європейських країнах. Характеристика досвіду здійснення демографічної політики в західно-європейських країнах. Характеристика досвіду здійснення демографічної політики в Китаї та Японії. Характеристика досвіду здійснення демографічної політики в США.

8.4. *Демографічна політика колишнього СРСР.* Демографічна політика СРСР в період 1945-1990 рр.

8.5. *Сучасна демографічна політика України.* Сутність та значення повномасштабної комплексної демографічної програми України. Основні причини депопуляції населення України. Характеристика "Концепції демографічного розвитку України на період до 2015 року". Пріоритетні сфери демографічного розвитку України. Основна мета демографічного розвитку України.

Перелік та зміст лекційних, практичних занять у повному обсязі представлено у рейтингованому навчальному дисципліні.

Методи навчання та викладання

Серед методів навчання, спрямованих на активізацію та стимулювання навчально-пізнавальної діяльності здобувачів вищої освіти використовуються: проблемні лекції (7-8), дискусії (3-4), презентації (2), робота в малих групах (6), міні-лекції (1), мозкові штурми (5).

Порядок оцінювання результатів навчання

Система оцінювання сформованих компетентностей у студентів враховує види занять, які згідно з програмою навчальної дисципліни передбачають лекційні, практичні заняття, а також виконання самостійної роботи. Оцінювання сформованих компетентностей у студентів здійснюється за накопичувальною 100-бальною системою. Контрольні заходи включають:

поточний контроль, що здійснюється протягом семестру під час проведення практичних занять і оцінюється сумою набраних балів (максимальна сума – 60 балів; мінімальна сума, що дозволяє студенту скласти іспит, – 35 балів). З них:

вирішення практичних завдань: 12 балів (1 бал на кожному практичному занятті: $1 \times 12 = 12$ балів);

поточні контрольні роботи: 18 балів (дві поточні контрольні роботи, кожна робота оцінюється у 9 балів: $9 \times 2 = 18$ балів);

колоквіуму: 30 балів (два колоквіуми, кожен колоквіум оцінюється у 15 балів: $15 \times 2 = 30$ балів);

підсумковий контроль знань та компетентностей студентів з навчальної дисципліни здійснюється на підставі проведення семестрового екзамену, завданням якого є перевірка розуміння студентом програмного матеріалу в цілому, логіки та взаємозв'язків між окремими розділами, здатності творчого використання накопичених знань, вміння формулювати своє ставлення до певної проблеми навчальної дисципліни тощо.

Екзаменаційний білет охоплює програму дисципліни і передбачає визначення рівня знань та ступеня опанування студентами компетентностей.

Кожен екзаменаційний білет складається із 20 тестів та 3 практичних задач (ситуаційної та двох діагностичних задач).

Критерії оцінювання екзаменаційних робіт:

тести. Максимальна кількість балів – 20. Кожен тест закритої форми з одиничним вибором та тест закритої форми з множинним вибором оцінюється в 1 бал. Кожен тест закритої форми на правильність розрахунків – в 1 бал. Тест відкритої форми на доповнення оцінюється в 1 бал;

стереотипне завдання. Максимальна оцінка завдання – 4 бали, із них: 1 – правильний методичний підхід, знання формули для розрахунку; 1 – правильний арифметичний розрахунок показника; 1 – оформлення рішення завдання: розв'язання, одиниці виміру, відповідь; 1 – наявність обґрунтованих висновків та відповіді;

діагностичне завдання. Максимальна оцінка завдання – 8 балів, із них: 1 – правильний методичний підхід, знання формул для розрахунку; 1 – правильний арифметичний розрахунок показників; 3 – оформлення рішення завдання: хід розрахунків, одиниці виміру, необхідні пояснення; 3 – наявність обґрунтованих висновків та відповіді;

діагностичне завдання. Максимальна оцінка завдання – 8 балів, із них: 1 – правильний методичний підхід, знання формул для розрахунку; 1 – правильний арифметичний розрахунок показників; 3 – оформлення рішення завдання: хід розрахунків, одиниці виміру, необхідні пояснення; 3 – наявність обґрунтованих висновків та відповіді;

Практичні завдання передбачають вирішення типових професійних завдань фахівця на робочому місці та дозволяють діагностувати рівень підготовки і компетентності студента з навчальної дисципліни.

Результат семестрового екзамену оцінюється в балах (максимальна кількість – 40 балів, мінімальна кількість, що зараховується, – 25 балів) і проставляється у відповідній графі екзаменаційної "Відомості обліку успішності".

Студента слід **вважати атестованим**, якщо сума балів, одержаних за результатами підсумкової/семестрової перевірки успішності, дорівнює або перевищує 60. Мінімально можлива кількість балів за поточний і модульний контроль упродовж семестру – 35 та мінімально можлива кількість балів, набраних на екзамені, – 25.

Підсумкова оцінка з навчальної дисципліни розраховується з урахуванням балів, отриманих під час екзамену, та балів, отриманих під час поточного контролю за накопичувальною системою. Сумарний результат у балах за семестр складає: "60 і більше балів – зараховано", "59 і менше балів – не зараховано" та заноситься у залікову "Відомість обліку успішності" навчальної дисципліни.

Виставлення підсумкової оцінки здійснюється за шкалою, наведено в таблиці "Шкала оцінювання: національна та ЄКТС".

Шкала оцінювання: національна та ЄКТС

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ЄКТС	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
82 – 89	B	добре	
74 – 81	C		
64 – 73	D	задовільно	
60 – 63	E		
35 – 59	FX	незадовільно	не зараховано
1 – 34	F		

Форми оцінювання та розподіл балів наведено у таблиці "Рейтинг-план навчальної дисципліни".

Рейтинг-план навчальної дисципліни

Тема	Форми та види навчання		Форми оцінювання	Мак бал
1	2		3	4
Тема 1. Предмет, завдання і методи демографії.	<i>Аудиторна робота</i>			
	Лекція 1	Лекція (міні-лекція) за питаннями: 1.1. Історія становлення демографії. 1.2. Предмет демографії. 1.3. Завдання демографії. 1.4. Основні методи дисципліни. 1.5. Спеціалізація усередині демографії.	Робота на лекції	–
	Практичне заняття 1	Практичне заняття на тему: "Предмет, завдання і методи демографії." Вирішення практичних завдань щодо визначення темпу росту, темпу приросту та коефіцієнту приросту населення.	Активна участь у виконанні практичних завдань	1
	<i>Самостійна робота</i>			
Питання та завдання до самостійного опрацювання	Вивчення лекційного матеріалу. Підготовка до вирішення практичних завдань за темою 1.		Перевірка готовності до занять	–

Тема 2. Джерела інформації про населення і демографічні процеси.	Аудиторна робота			
	Лекція 2	Лекція за питаннями: 2.1. Переписи населення. 2.2. Історія переписів населення у світі. 2.3. Програма перепису населення. 2.4. Правова основа перепису населення. 2.5. Критичний момент перепису населення. 2.6. Категорії населення, що враховуються під час переписів. 2.7. Масово-роз'яснювальна робота серед населення. 2.8. Поточний статистичний облік подій природного руху населення. 2.9. Поточні реєстри (списки, картотеки) населення. 2.10. Вибіркові та спеціальні обстеження.	Робота на лекції	–
	Практичне заняття 2	Практичне заняття на тему: "Джерела інформації про населення і демографічні процеси". Захист презентації. Вирішення практичних завдань щодо аналізу рівня соціально-економічного розвитку регіону за допомогою визначення індексу якості життя та індексу людського потенціалу.	Активна участь у виконанні практичних завдань	1
	Самостійна робота			
Питання та завдання до самостійного опрацювання	Вивчення лекційного матеріалу. Підготовка до вирішення практичних завдань за темою 2. Підготовка презентації.	Перевірка готовності до занять	–	
Тема 3. Чисельність та структура населення	Аудиторна робота			
	Лекція 3	Лекція (проблемна дискусія) за питаннями: 3.1. Чисельність населення. 3.2. Структура населення за статтю. 3.3. Вікова структура населення. 3.4. Статевовікові піраміди. 3.5. Взаємозв'язок вікової структури з режимом відтворення населення.	Робота на лекції	–
	Практичне заняття 3	Практичне заняття на тему: "Чисельність та структура населення". Вирішення практичних завдань щодо визначення показників структури населення за статтю та віком.	Активна участь у виконанні практичних завдань	1
	Лекція 4	Лекція (проблемна дискусія) за питаннями: 3.6. Демографічне старіння населення. 3.7. Шлюбна структура населення. 3.8. Методи реального та умовного покоління. 3.9. Сімейна структура населення. 3.10. Сім'я та домогосподарство.	Робота на лекції	–
Практичне заняття 4	Практичне заняття на тему: "Чисельність та структура населення". Вирішення практичних завдань щодо визначення показників структури населення за статтю та віком. Написання контрольної роботи	Активна участь у виконанні практичних завдань	1	
		Поточна контрольна робота	9	
Самостійна робота				
Питання та завдання до самостійного опрацювання	Вивчення лекційного матеріалу. Підготовка до вирішення практичних завдань за темою 3. Підготовка до поточної контрольної роботи.	Перевірка готовності до занять	–	
Природний рух населення	Аудиторна робота			
	Лекція 5	Лекція (проблемна дискусія) за питаннями: 4.1. Показники оцінювання природного руху населення.	Робота на лекції	–
Практичне	Практичне заняття за темою: "Природний рух населення та	Активна	1	

	заняття 5	його показники". Вирішення практичних завдань щодо визначення коефіцієнтів народження, смертності, природнього руху населення.	участь у виконанні практичних завдань	
	Лекція 6	Лекція (проблемна дискусія) за питаннями: 4.2. Сучасні тенденції природнього руху населення.	Робота на лекції	–
	Практичне заняття 6	Практичне заняття за темою: "Природній рух населення та його показники". Вирішення практичних завдань щодо визначення спеціальних коефіцієнтів природнього руху населення. Написання колоквиуму.	Активна участь у виконанні практичних завдань	1
			Колоквиум	15
	Самостійна робота			
Питання та завдання до самостійного опрацювання	Вивчення лекційного матеріалу. Підготовка до вирішення практичних завдань за темою 4. Підготовка до колоквиуму.	Перевірка готовності до занять	–	
Тема 5. Механічний рух населення та його показники.	Аудиторна робота			
	Лекція 7	Лекція за питаннями: 5.1. Сутність та класифікація механічного руху населення. 5.2. Теорія міграційного процесу.	Робота на лекції	–
	Практичне заняття 7	Практичне заняття на тему: "Механічний рух населення та його показники". Вирішення практичних занять щодо визначення коефіцієнтів прибуття, вибуття та механічного руху населення.	Активна участь у виконанні практичних завдань	1
	Лекція 8	Лекція за питаннями: 5.3. Показники оцінювання механічного руху населення. 5.4. Економічна ефективність міграції населення.	Робота на лекції	–
	Практичне заняття 8	Практичне заняття на тему: "Механічний рух населення та його показники". Вирішення практичних завдань щодо визначення спеціальних коефіцієнтів механічного руху населення з використанням методики мозкового штурму.	Активна участь у виконанні практичних завдань	1
	Самостійна робота			
Питання та завдання до самостійного опрацювання	Вивчення лекційного матеріалу. Підготовка до вирішення практичних завдань за темою 5.	Перевірка готовності до занять	–	
Тема 6. Відтворення населення та його показники	Аудиторна робота			
	Лекція 9	Лекція за питаннями: 6.1. Сутність та значення відтворення населення.	Робота на лекції	–
	Практичне заняття 9	Практичне заняття за темою: "Відтворення населення та його показники". Вирішення практичних завдань щодо визначення режимів відтворення населення (простий, звужений, розширений).	Активна участь у виконанні практичних завдань	1
	Лекція 10	Лекція за питаннями: 6.2. Показники оцінювання відтворення населення.	Робота на лекції	–
Практичне заняття 10	Практичне заняття за темою: "Відтворення населення та його показники". Вирішення практичних завдань (в рамках малих груп) щодо визначення типів та видів відтворення населення. Написання контрольної роботи.	Активна участь у виконанні практичних завдань	1	
		Поточна	9	

			контрольна робота	
	<i>Самостійна робота</i>			
	Питання та завдання до самостійного опрацювання	Вивчення лекційного матеріалу. Підготовка до вирішення практичних завдань за темою 6. Підготовка до контрольної роботи.	Перевірка готовності до занять	–
Тема 7. Демографічне прогнозування.	<i>Аудиторна робота</i>			
	Лекція 11	Проблемна лекція за питаннями: 7.1. Сутність демографічного прогнозування. 7.2. Розроблення гіпотез щодо ймовірних змін демографічних тенденцій у прогнозному році. 7.3. Демографічний прогноз для України до 2050 року.	Робота на лекції	–
	Практичне заняття 11	Практичне заняття на тему: "Демографічне прогнозування" Вирішення практичних завдань з використанням методики розробки гіпотез про вірогідні зміни демографічних тенденцій в прогнозному періоді.	Активна участь у виконанні практичних завдань	1
	<i>Самостійна робота</i>			
	Питання та завдання до самостійного опрацювання	Вивчення лекційного матеріалу. Підготовка до вирішення практичних завдань за темою 7.	Перевірка готовності до занять	–
Тема 8. Демографічна політика	<i>Аудиторна робота</i>			
	Лекція 12	Проблемна лекція за питаннями: 8.1. Сутність та значення демографічної політики. 8.2. Індекс розвитку людського потенціалу. 8.3. Досвід функціонування демографічної політики за кордоном. 8.4. Демографічна політика колишнього СРСР. 8.5. Сучасна демографічна політика України.	Робота на лекції	–
	Практичне заняття 12	Практичне заняття на тему: "Демографічна політика". Вирішення практичних завдань з формування демографічного прогнозу для України до 2050 року. Написання колоквіуму.	Активна участь у виконанні практичних завдань	1
			Колоквіум	15
	<i>Самостійна робота</i>			
Питання та завдання до самостійного опрацювання	Вивчення лекційного матеріалу. Підготовка до вирішення практичних завдань за темою 8. Підготовка до колоквіуму.	Перевірка готовності до занять	–	
Іспит				40

Рекомендована література

Основна

1. Махорін Г. Л. Основи демографії : курс лекцій / Г. Л. Махорін – Житомир : Вид-во “Волинь”, 2019. –196 с.
2. Муромцева Ю. І. Демографія : навчальний посібник / Ю. І. Муромцева. – Київ : Кондор, 2018. – 300 с.
3. Підгорний А. З. Соціально-демографічна статистика : підручник / А. З. Підгорний, О. В. Самоєнкова, Ю. О. Ольвінська, К. В. Вітковська / за ред. А. З. Підгорного. – Одеса : ФОП Гуляєва В. М., 2020. – 450 с.

4. Основи демографії : навчально-методичний посібник / укл. І. І. Шеремет. – Харків : ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2019. – 156 с.

Додаткова

5. Саріогло В. Г. Оцінювання соціально-економічних показників : Монографія. – Київ : Інститут демографії та соціальних досліджень імені М. В. Птухи НАН України, 2019. – 136 с.

6. Черенько Л. М. Модель рівня життя в умовах соціально-економічної нестабільності: монографія / Л. М. Черенько. – Київ : Інститут демографії та соціальних досліджень імені М.В.Птухи НАН України, 2020. 423с.

7. United Nations Demographic Yearbook 2018, Sixty-ninth issue. New York: United Nations, 2019. – P. 816.

Інформаційні ресурси

8. Демографічний енциклопедичний словник. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.nation.geoman.ru.

9. Державна служба статистики України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.ukrstat.gov.ua.

10. Інститут демографічних досліджень. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.demographia.ru.

11. World Population Prospects 2019: Highlights. Department of Economic and Social Affairs. United Nations: URL: <https://www.un.org/development/desa/publications/worldpopulationprospects-2019-highlights.html>.

12. World Migration Report 2018. International Organization for Migration (IOM). 2017. 364 p. : URL: https://publications.iom.int/system/files/pdf/wmr_2018_en.pdf.

13. Демографія. Сайт ПНС ХНЕУ ім. С. Кузнеця. – Режим доступу : <https://pns.hneu.edu.ua/course/view.php?id=5420>.